

a régészeti rétegeket. Csupán a telek ÉK-i végében került elő egy kemencegyanús folt (kb. 3–4 cm vastag, kormos fekete, alatta vörös, átégett agyagos, néhol 10 cm vastag réteg) 220 cm mélyen. A jelenség azonban behúzódott a jelenlegi utca, ill. lebetonozott járda alá, valamint az álló, szomszéd ház alapozása alá. Ezen a rétegen a függőleges falba bebontva szedtünk ki egy kb. 16. századi korongolt bögre kályhaszemet. Itt a talaj már nagyon vizes volt. Az É felől szomszédos ház alapozása alatt oldalról megfigyeltünk egy korábbi, visszabontott falalapozás tetejét, mely esetleg lehet középkori. Másutt a telken nem találtunk régészeti jelenséget, sem leletet.

TARI EDIT

173. Érd, Szent Mihály templom (KÖH 10286)

(Pest megye) Kk, Kú

2009. májusban a templom szondázó régészeti ásatását és falkutatását az épület statikai megerősítését és építészeti felújítását megelőző próbafeltárásként végeztük el, 16,6 m²-en. Az épület felmérési dokumentációját a tervező, a BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszéke (Krähling János, Zsembéry Ákos) bocsátotta rendelkezésünkre. A kutatás feladata a talajmechanikai szondák régészeti feltárása, az alapozási mélységek meghatározása, az épület építési fázisainak meghatározása volt. A régészeti szondák helyeit a statikus tervezővel együtt jelöltük ki.

A régészeti kutatás során 8 szelvényt és 42 falkutató szondát nyitottunk. Az elvégzett kutatással megállapítottuk, hogy a templomhajó és a szentély felmenő falai és a hajófalak alapozása egy periódusban épültek fel, a templom barokk építési fázisának részei. A szentély és a diadalív felmenő falainak alsó, a belső padlószinttől számítva 60 cm-t meg nem haladó szakasza a belső pilaszterek nélkül késő középkori. A szentély D-i oldalán feltárt, visszabontott támpillér is ehhez a fázishoz tartozik és a barokk boltozattól eltérő, háromszakaszos gótikus keresztboltozati rendszerre utal. A templomhoz utólag épült hozzá a torony, a sekrestye és az oratórium és a templombelsőben a karzat. A templomhajó eredetileg konzolként kialakított boltozatindító pilasztereit a 19–20. sz. folyamán a padlóig lefutó pilaszterekké egészítették ki.

A templom barokk kori és késő középkori alapozásai mellett ezeknél korábbi alapfalakat is találtunk. Az É-i hajófal mellett a vele párhuzamosan futó középkori falalapozáshoz É-ról egy merőleges fal csatlakozott be. A szentély É-i fala mellett kívül és D-i fala mellett belül szintén korábbi, velük párhuzamos középkori kőalapozás található, a diadalív vonalában az É-i hajósarokhoz szintén egy É–D-i irányú kőalapozás köt be.

A feltáráson három temetkezési periódust különíthettünk el. Az első sírcsoportot a templomtól D felé eltérően tájolták, ezek a szentély D-i részén kívül és belül kerültek elő. E sírok egy részére ráfedett a szentélyben talált, a gótikusnál korábbi alapozás és a gótikus

alapozás is. A második, szintén középkori sírcsoport a mai templommal azonos tájolású, e temetkezések egy csoportját elvágta a barokk kori Ny-i hajófal alapozása. A harmadik sírcsoport a barokk kori újjáépítést követő temetkezéseké, melyek mind a templombelsőben, mind a templom mellett előfordultak.

A templom építéstörténetét az írott források alapján követhetjük évszámokhoz. A közelebbről nem ismert, a késő középkorban nagyméretű, gótikus szentéllyel rendelkező középkori templom a török korban lőporrobbanás során elpusztult ill. nagymértékben megsérült. Az újjáépítés a 18. sz. első évtizedeiben, 1723-ig zajlott le, a szentély falainak alaprajzát, felmenő falainak alsó szakaszát megtartva, a hajót az alapozástól kezdve újjáépítve barokk stílusú templomot építettek. A templomhoz a 18. sz. folyamán karzat, torony, sekrestye és oldalkápolna, a 19. században oratórium épült, a 20. sz. második felében az oldalkápolnát elbontották.

Munkatársak: Markó Ágnes Sarolta régész, Hudák Mariann rajzoló.

RÁCZ MIKLÓS

174. Érsekhalma-Hild, Magaspart 1. (KÖH 20382)

(Bács-Kiskun megye) B, Sza

Az ismert hildi Vátya földvártól DNy-ra, a hildi házak felett egy szurdok K-i oldalán téglalap alakú, kb. 120×100 m kiterjedésű földsánc és árok húzódik, mely a földmű D-i oldalán kb. 30–40 m hosszan megszakad, ezt valószínűleg fakitermelési munkák során dózerolták el. Tőle Ny-ra a szurdok másik oldalán Érsekhalma-Hild, Magaspart 2. lelőhelynév alatt másik, valamivel kisebb hasonló földmű van. Valószínűleg ugyanabban a korban, a szurdok védelmére építették ki. A lelőhelyre Deli Ferenc nyugalmazott érsekhalmi iskolaigazgató hívta fel a figyelmünket. 2009. november elején a Kiskunsági Nemzeti Park munkatársával, Balázs Rékával és érsekhalmi közmunkások közreműködésével átvágtuk a Magaspart 1. lelőhelyen lévő sáncot és árkot egy 50 cm széles, 8 m hosszú kutatóárokkal. A leletek és jelenségek alapján a sáncot a szarmaták építették ki, majd egyszer megújították. A feltöltésből bronzkori leletanyag is előkerült, ami a Magaspart korábbi betelepülésére utal.

KUSTÁR ROZÁLIA

175. Farád határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, Rő, Á, Kö, Kú

2009. júniusban és szeptemberben helyszíni szemlét tartottam Farád határában, a fejlesztésre kijelölt területeken.

Fenyőfa utca vége (KÖH 74859): A község Ny-i szélén, a 85. sz. főúttól É-ra, a Fenyőfa utca folytatásában haladó dűlőút két oldalán szórványosan őskori cseréptöredékeket gyűjtöttem. Ugyancsak őskori edénytöredékek jelentkeztek a 85. sz. főút D-i oldalán, az előbbi leletkon-

centráció közvetlen közelében. A D-i oldalon nagyobb feltan és nagyobb számban találtam leletanyagot. Az előkerült leletek egyetlen, viszonylag nagy kiterjedésű őskori lelőhelyre utalnak.

Följáró-dűlő (KÖH 78861): Az Ostffy-major felé vezető aszfaltút és a Szondi u. kertvégei közötti szántóterület egészen intenzív Árpád-kori telepnyomok jelentkeztek. Az Ostffy-major felé vezető út É-i irányú szakaszától K-re lévő nagyobb, téglalap alakú dűlő (Följáró-dűlő) területén szintén nagyszámban hevernek a felszínen edénytöredékek. A zömmel Árpád-korra, kisebb mértékben késő középkorra keltezhető kerámiaanyag a közel 1 km hosszú és 600 m széles dűlő szinte teljes területén jelentkezett. A földterület nagyobb része intenzív középkori lakottságról tanúskodik: rengeteg kerámia, patics-, és (őrlő-, fenő-) kötőredéket hozott felszínre az eke, köztük nagyobb edénydarabokat is. A kerámiaanyag zömét kézikorongon formált Árpád-kori (12–13. századi) bogrács-, és fazéktöredékek teszik ki. A Följáró-dűlő közepe tája jól észrevehetően kiemelkedik a környezetéből. A dombocskas felszínén a szokásosnál is több leletet gyűjtöttem. A dűlő É-i részén egymástól távol két római kori cseréptöredék is előkerült.

Ezt követően a faluhely kiterjedését próbáltam pontosítani. Az említett dűlőt K-ről szegélyező földúttól K-re kisebb számban, de még mindig jelentkeztek középkori cserepek. Itt a telepnyom széle viszonylag jól megfogható volt. Észak felé egy csatorna határolja a dűlőt, melyen nem tudtam átkelni, így majd a későbbiekben kell tisztázni a középkori falu É-i irányú kiterjedését. Dél felé, a Csorna irányába haladó dűlőúttól D-re, a katolikus temető és a tsz-major közötti részen szintén intenzíven jelentkeztek edénytöredékek. Számuk a temetőtől Ny-ra megritkult. Hasonlóan szórványosan jelentkezett kerámiaanyag a Rákóczi utca kertvégi szántóin. A terület É-i részén Árpád-kori cserepek kerültek elő, szórványosan. Ugyancsak szórványos leletanyag jelentkezett a Rákóczi Ferenc utca és a Fő utca közötti szántott terület É-i részén. A középkori faluhely tehát jól láthatóan benyúlik a mai beépített terület É-i részére. A bejárások alapján egy kivételesen nagy kiterjedésű középkori faluval állunk szemben: a telepnyom hosszúsága mintegy 1500, szélessége 700–1000 m.

Kenderszeg (KÖH 21439): A 85. sz. főút D-i oldalán, közvetlenül Csorna belterületének szélén két egymással párhuzamos, keskeny dombvonulaton szórványosan római kori kerámiatöredékek jelentkeztek. A területen helyenként apró téglatöredékek is megfigyelhetők voltak. A két dombvonulat valószínűleg egy fosszilis folyómedret fog közre. A lelőhely K felé minden valószínűség szerint Csorna belterületére is kiterjed. Ny-i szélét a nagyon poros, átforgatott talaj miatt csak bizonytalanul lehetett meghatározni.

Szűcs Mihály utca és Szőgyéni Ernő utca közötti tömb (KÖH 74863): A belterület ÉNy-i részén fekvő szántott parcellán szórványosan jellegtelen őskori és kora újkori kerámiatöredékeket találtam.

TAKÁCS KÁROLY

176. Felgyő, Ürmös-tanya (KÖH 17597)

(Csongrád megye) B, A, Á

A Csongrád–Felgyő közötti bicikliút nyomvonalára eső lelőhelyen 2009. március 24. és április 17. között 898 m²-t tártunk fel. A község K-i szélénél, a Csongrád felé vezető aszfaltút K-i oldalán fekvő lelőhelyen László Gyula kisebb-nagyobb megszakításokkal közel 20 éven át ásott. Tervásatásának célja a „honfoglalás kori” falu kutatása volt, s emellett 72 urnasírt, 14 zsugorított csontvázas bronzkori sírt, bronzkori telepobjektumokat, 5 szarmata és 212 avar sírt tárt fel. Az aszfaltút Ny-i oldalán is nyitott egy rövid szelvényt, amelyet azonban térképen azonosítani nem lehet.

A Csongrád–Felgyő között épített kerékpárút nyomvonala éppen ezen a területen, az aszfaltút Ny-i oldalánál húzódik. A feltárássra kijelölt terület egy Ny–K irányban hosszan elnyúló, markáns homokdombot szel keresztbe. A keskeny nyomvonalon 225 m hosszúságban kutattunk, É-on és D-en is sikerült a lelőhely szélét megtalálni. E területen 81 objektumot találtunk.

A feltárási terület D-i részén, a humusz eltávolítása után, a homokos szubhumuszban Árpád-kori település maradványa került elő. E horizonthoz egy félig földbe mélyített ház, több gödör és árok tartozott. A szubhumusz alatti lepelhomokban, az Árpád-kori települési réteg alatt 8 avar sír került elő, melyek 3 sírsorba rendeződtek. Az ÉÉNy–DDK tájolású aknasírokban hanyatt, nyújtott helyzetben feküdtek a csontvázak. Több esetben koporsó nyomát sikerült megfigyelnünk. Jellegzetes temetkezési szokásként megfigyeltük a szárnyasok (tyúk és kakas) áldozati állatként való sírba helyezését. A leletanyag alapján a temetkezések az avar kor második felére, a 8. sz. elejére keltezhetők. A homokdomb É-i aljánál 6 bronzkori urnasír került elő. Az urnák többsége a humuszban volt, s csak két esetben sikerült megfigyelnünk az urna elhelyezésére kiásott urnafészket. A hamvakat tölcseeres szájú edényekbe helyezték, melyeknek szájára kisebb tálat borítottak. Az urnák mellett néhány bronzkori telepobjektumot is feltártunk, gödröket és árkokat.

BALOGH CSILLA

177. Felsőmocsolád-Kisbabapuszta, Malomi-dűlő (KÖH 72163, 72165)

(Somogy megye) U, R

2009 őszén a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága készítette el a 67. sz. út elkerülő szakaszainak hatástanulmányát. A terepbejárás több szakaszban, 2009. szeptember 29. és november 25. között folyt, a mezőgazdasági munkákhoz igazodott.

Kisbabapusztától D-re erősen kigazosodott, de bejárható részen lokalizáltuk a Malomi-dűlő 1–2. neolit és rézkori lelőhelyeket.

Munkatársak: Németh Péter Gergely régész, Balla Krisztián, Cserép Tamás, Gál Zoltán, Nyári Zsolt technikusok.

HONTI SZILVIA – MOLNÁR ISTVÁN